

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Etkili İletişim Becerileri ile Sorgulama Becerileri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

Sıddık Bakır¹

Özet: Bu araştırma, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan ilişkisel tarama türünde bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin Türkçe eğitimi ana bilim dalında 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında öğrenim gören Türkçe öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenmiş olan 238 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada, Buluş, Atan ve Erten Sarıkaya (2017) tarafından geliştirilen Etkili İletişim Becerileri Ölçeği ile Aldan Karademir ve Saracaloğlu (2013) tarafından geliştirilen Sorgulama Becerileri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklerin geçerlik analizleri kapsamında madde analizi, açımlayıcı faktör analizi ve ölçek içi korelasyon analizleri yapılmıştır. Verilerin analizinden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesinden dolayı iki grubun karşılaştırılmasında bağımsız örneklem için t-testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İki sürekli değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Veri analizi sonuçlarına göre, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasında pozitif yönlü olumlu-anamlı bir ilişki vardır. Çalışmada ayrıca, öğretmen adaylarının etkili iletişim ve sorgulama becerilerinin bazı değişkenler içerisinde cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı farklılaşma gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: İletişim Becerileri, Sorgulama Becerileri, Türkçe Öğretmeni Adayları.

Geliş Tarihi: 31.07.2019 – **Kabul Tarihi:** 17.12.2019 – **Yayın Tarihi:** 24.12.2019

DOI: 10.29329/mjer.2019.218.22

Examining the Correlation between Effective Communication Skills and Inquiry Skills of Turkish Language Teacher Candidates with Regards to Some Variables

Abstract: This research is a correlational survey modelled study and aims to examine the correlation between effective communication skills and inquiry skills of Turkish teacher candidates. The research included Turkish language teacher candidates registered to Department of Turkish Language of a state university and attending lectures in the spring half-term of 2018-2019 educational year in Turkey. The research sample included 238 students chosen in accordance with the simple random sampling method. The researcher administered two scales in this study which are Effective Communication Skills Scale, developed by Buluş, Atan and Erten Sarıkaya (2017) and Inquiry Skills Scale, developed by Aldan Karademir and Saracaloğlu (2013). For validation analysis

---

1 **Sıddık Bakır**, Assist. Prof. Dr., Türkçe Eğitimi, Eğitim Fakültesi, Atatürk Üniversitesi

İrtibat Yazarı: siddik.bakir@atauni.edu.tr

of the scales; item analysis, exploratory factor analysis and intra-scale correlation analysis were conducted. The researcher checked normal distribution of data before the data analysis. As the normal distribution of data was granted, t-test for independent samples was administered in comparison of two groups and one-way analysis of variance was administered for comparison of more groups. Pearson Moment Correlation Coefficient was used for establishing the correlation between two continuous variables. According to the data analysis results; there is a positive-significant correlation between efficient communication skills and inquiry skills of Turkish teacher candidates. The study also implies that efficient communication and inquiry skills of teacher candidates significantly varies with regards to gender and class variables.

Key Words: Communication Skills, Inquiry Skills, Turkish Teacher Candidates.

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olarak insan, iç dünyası ile dış dünyası arasındaki bağı iletişim sayesinde kurar. Dış dünyada yaşanan gelişmeleri anlamlandırması, dış dünyayla bütünleşmesi, çevresinde olup bitenlere karşı bir tutum ve davranış geliştirmesi; iletişim kanallarını başarılı işletmesi ile mümkündür. Her türlü bilgi, duygu ve düşüncenin çok farklı yollarla ve kolaylıkla paylaşılmaya başladığı günümüzde iletişimin önemi de buna paralel olarak artmaktadır. Dolayısıyla insan yaşamında bu denli etkili bir unsur olan iletişim kavramı üzerinde çok yönlü araştırmalar yapılmakta; buna bağlı olarak da tanım ve özellikleri çeşitlenmektedir.

İletişim, Türkçe karşılıkları “ortak, ortak kılma” olan Latince “communis ve communicare” sözcüklerinin İngilizcede “communication” (komünikasyon) olarak birleşmiş ve dilimize geçmiş karşılığıdır (Tutar *vd.*, 2003). Baltaş ve Baltaş’a (2002) göre, duygu, düşünce veya bilginin çok çeşitli yol ve yöntemlerle başkalarına aktarılması şeklinde tanımlanan iletişim; duygu, düşünce, tutum ve davranışların paylaşılması ya da ortak anlamlandırılması süreci biçiminde de açıklanmaktadır. Çetinkanat’a (1996) göre iletişim, kaynak ve hedef arasında davranış değişikliğini sağlaması amacıyla bilgi, duygu ve becerilerin anlamlarının ortak hâle getirilmesi ve paylaşılması için gerçekleştirilen etkileşim sürecidir. İletişim, bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci (Dökmen, 1997) olmakla birlikte iki kişiyi ilişki içerisine sokan psikososyal bir süreç (Cüceloğlu, 2000) şeklinde de ifade edilebilir. İletişim, sadece bireyler arasında gerçekleşmeyen, hayatın her anında ve alanında karşılaşılabilecek türde bir kavram olmakla birlikte bireyler arasında gerçekleşeni diğerlerinden farklı değerlendirilmelidir. En az iki kişinin, işteş-karşılıklı anlaşma ve paylaşma süreci şeklinde açıklanabilecek insan iletişimi, ilişkinin hızlı ve kolay kurulması, sağlıklı ve kalıcı devam etmesi için son derece önemlidir.

Genel anlamda, “insanlar arasında manayı ortak kılma” (Arıcan, 2005) olarak açıklanan iletişimde etkili olan; “kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt” olmak üzere beş değişken söz konusudur (Demirel *vd.*, 2001). Ergin-Birol (2000), sınıf içerisindeki iletişim sürecinin resmine bakıldığında;

öğretmenin kaynak, öğrencinin alıcı, paylaşılmak istenen duygu, düşünce ve becerinin yer aldığı içeriğin mesaj, öğretim araç ve yöntemlerinin kanal; öğrenci tepkilerinin ise dönüt olduğunu ifade etmektedir. Çilenti (1988), kaynak ve alıcının yaşam alanlarının kesiştiği bölümü, “ortak yaşantı alanı” şeklinde adlandırırken Demirel, Seferoğlu ve Yağcı (2001), öğrenme-öğretme sürecindeki ortak yaşam alanlarının geniş tutulmasının başarıyı da o oranda artıracığı görüşündedir. Eğitim, öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişimin başarısı oranında gerçekleşir. Bundan dolayı kurulacak ilişkiler biçimi eğitimde çok daha önem kazanmaktadır (Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008). Etkili öğretmen, iyi bir uzman olduğu kadar mükemmel bir iletişimci de olmak zorundadır. Öğretmen, bu becerilerini problem çözmeyi kolaylaştırmanın yanı sıra demokratik kararların alınmasında ve sorunların çözümünde de kullanmalıdır (Güçlü, 1998). Geniş öğrenci kitlelerinin sürekli etkileşim içinde buldukları yerler olan okullar, özellikle öğretmenlerin öğrencileriyle iyi bir iletişim içine girmeleri gereken yerlerdir. Olumlu iletişim ağına sahip bir öğrenci, kendi ilişkilerinde bunu esas alacağı gibi yaşamının diğer tüm iletişim alanlarını da bu temel üzerine oturtmaya çalışacaktır (Arslantaş, 1998). İletişim, kişiler arası iletişimde hem alıcı hem verici rolünde olan, konuşan ve dinleyen her bireyin, algı, eğilim, güdü ve davranışlarından oluşan, aynı zamanda bu davranışların oldukça karmaşık hâli olarak da tanımlanmaktadır. (Bozkurt Bulut, 2004). İletişim becerilerinin geliştirilmesinde kişisel gayret, motivasyon, öznel yaşantı ve tecrübelerin büyük önemi vardır.

Çiftçi ve Taşkaya (2010), iletişim becerilerinin, öğretmen yeterliklerinde, öğrenme-öğretme işinde ve öğrenci motivasyonunda oldukça etkili olduğunu, öğretmenin sahip olması gereken özelliklerin başında geldiğini ve öğretmen başarısını da yakından ilgilendirdiğini ifade etmektedir. Balcı'ya (1996) göre insanla yakın ilgili alanlarda çalışanların başarı oranları ile iletişim becerilerinin etkin kullanılması arasında olumlu bir ilişki vardır. İletişimi üniversite eğitimi açısından ele alan kaynaklar, lisans eğitiminin, öncesindeki eğitimden farklı özelliklerde olduğunu belirtmektedir (Keçeci ve Taşocak, 2009). Öğretmen başarısının, öğrencileriyle kuracağı iyi iletişimle doğru orantılı olduğu ve genel olarak öğretim sürecinin sağlıklı olabilmesinde iletişim süreçlerinin iyi işletilmesinin payı olduğu açıktır. Bunun gerçekleşmesi de öğretmenin iletişim becerilerini geliştirmesi ile mümkündür (Alper, 2007). Olumlu değerlendirilebilecek bir sınıf ortamı, öğretmenin öğrencileriyle kurmuş olacağı iyi ilişkiler sayesinde (Yavuzer, 2001). İletişim becerisi düşük olan öğretmenin, kişisel yeterlik ve mesleki performansının da düşük olacağı açıktır (Yılmaz, 2011). Tschannen-Moran vd. (1998), yüksek yeterliğe sahip öğretmenlerin düşük yeterlikte olanlara nispeten öğrencilerle daha kolay iletişim kurduklarını belirtmektedir (akt. Kesicioğlu ve Güven, 2014). İletişime geçmek için bir sorun yaşanmasını beklemek yanlıştır. Sorun yaşanmadan da iletişim kurmayı bilmek ve iletişime geçmek, sorun oluşması durumunda onu paylaşma ve çözüme bireyin özgüven sahibi ve istekli olmasını sağlayacaktır (Yıldırım, 2001). Bu bakımdan, alan fark etmeksizin tüm öğretmenlerin ve adayların, öğrencileri ve birbirleri arasında iletişim kurmak zorunda oldukları noktasında bilinçli olmalıdırlar. Çocuk ve gençlerin bu niteliklere sahip olmaları için de öncelikle öğretmenlerin ve

öğretmen adaylarının bu özellikleri barındırması gerekmektedir. Araştırma sonuçları da öğrenci başarısı ile öğretmenin sınıf içindeki iletişim becerisinin doğrudan ilişkili olduğunu desteklemektedir (Saracaloğlu *vd.*, 2009).

Sorgulama becerisi; soru sorma, yanıt alma, bunları değerlendirme ve yorumlamayı bilmektir (Abalı Öztürk *vd.*, 2017). Yorum ve değerlendirme işi aynı zamanda kendi kendine öğrenme sürecinin de bir parçasıdır. Burada öğretmene düşen asıl görev, öğrencinin öğrenme sürecini dışarıdan gözlemek değil öğrenmenin anlayarak ve kavrayarak gerçekleşmesi için ona fırsat sunmaktır (Karamustafaoğlu ve Havuz, 2016). Sorgulama becerisi, bireyde merak uyandıran şeylerin kendi içinde ya da dışında sorgulama yolu ile çözümlenmeye çalışılmasıdır. Sorgulama becerisi, öğrencinin derse olan motivasyonunu ve yaratıcılığını artırdığı gibi analitik ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur. Öğrencinin soruları cevaplaması, içeriği ve üslubu, öğretmenin öğrenci hakkında düzey, gelişim, öğrenme gücü gibi birçok açıdan bilgi sahibi olmasını sağlar (Abalı Öztürk *vd.*, 2017). Sorgulama becerisi, aynı zamanda öğrenci yazılı-sözlü anlatımdan sıkıldığında onların iletişim kurma becerilerini geliştirir ve sınıf içi sosyalleşmelerini düzenler. (Özsoy, 2003). Birey, sorgulama yoluyla yeni bilgiler elde eder ve bu yeni bilgiler aracılığıyla yeni öğrenmeler gerçekleştirir. Burada, bilgiye ulaşma yöntemini belirleyen, bilgiye ulaşan ve bilgiyi yapılandırarak değerlendiren kişi öğrenenin kendisi olduğu için bu şekilde, merak yoluyla kendi kendine öğrenme de gerçekleşmiş olur. Sorgulama, öğrenciyi bilişsel olarak aktifleştirdiği ve düşünmeye teşvik ettiği için öğrenmenin önemli aşamalarından biridir (Ün Açıkgöz, 2014).

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, yenilenen öğretim programlarının güncellenme gerekçelerinde; “bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir birey tanımlanmakta (MEB, 2018) dolayısıyla bu niteliklere sahip bireylere ihtiyaç olduğu ve eğitimde hedeflenenin de bu kazanımları elde etmiş bireylerin yetiştirilmesi gerektiğidir. Öğrenme-öğretme kavramlarının içerik ve yöntemi açısından eğitimciler arasında henüz tam bir fikir birliğine varılamasa da, genel kabul, asıl olanın öğrenme olduğu ve bunun da öğrencide gerçekleştiğidir. Ayrıca öğrenme işi, öğrenenin katıldığı oranda anlamlı kalıcı olmaktadır. Öğreticilere düşen görev ise öğrenme için gerekli ortamları hazırlama ve yönetmedir (Gençtürk ve Türkmen, 2007).

Araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenmenin gerçekleştiği bir sınıf ortamında öğrenciler kendi bilgilerini yapılandırmayı, anlamlandırmayı öğrenir ve kendilerine özel bilgi temellerini oluşturmak için sorumluluk alır (Elmalı ve Yıldız, 2017). Cotton'a (1989) göre, öğrencinin ne bildiğini, ne öğrendiğini ölçmek için en kısa yol olan ve öğretmenin kullandığı öncelikli ve en etkili öğretim stratejilerinden biri sayılabilecek sorgulamanın iyi olabilmesi için öğretmen sürecin temel belirleyicisidir ve öğretmenin öğrencilerini iyi tanıması zorunludur. Öğretmenin soru niteliği de

öğrenciye ait bilgi açısından etkili bir rol oynar. Çocukların düşünce derinliğini daha iyi analiz edilebilme, nitelikli soru sorabilen öğretmenle mümkündür (Moyer ve Milewicz, 2002; akt. Tanışlı, 2013). Öğretmenlerin yanı sıra öğretmen adaylarına yönelik bu tür çalışmaların yapılması ve onların bilgi, duygu ve düşüncelerinin tespit ve analiz edebilmesi, geleceğin öğretmenleri olmaları açısından önemlidir. Öğretmen adayının sınıf içi sürece hazırlanması için öğrencilerin düşüncelerini anlama ve analiz etme imkânı veren bu tür uygulamalara ağırlık verilmelidir (Tanışlı, 2013).

Alanyazına bakıldığında, farklı hedef kitlelerinin-meslek gruplarının iletişim veya sorgulama becerilerini değerlendiren çeşitli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak hem Türkçe öğretmeni adaylarına yönelik hem de her iki beceri arasındaki ilişkiyi değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkçe öğretmeni adaylarının, iletişimin ve sorgulamanın önemli unsurları olan dinleme, okuma, konuşma, yazma becerilerini kullanmaya yönelik eğitim alma-verme sorumluluklarının üst düzeyde olması bu çalışmanın yapılmasını sağlamıştır. Bu çalışma, bir devlet üniversitesinin belli bir alanındaki öğretmen grubuna yönelik ve cinsiyet, sınıf, okul türü gibi bazı değişkenlerle yapılmasından dolayı bazı sınırlılıklara sahiptir. Ancak, Türkçe öğretmeni adaylarının iletişim ve sorgulama becerilerine ilişkin görüşlerini belirleyen, bu iki beceri arasındaki ilişkiyi değerlendiren ve bu açılardan daha önce yapılmamış bir çalışma olması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın ana problem cümlesi, “Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasında bir ilişki var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu problem cümlesi doğrultusunda aşağıda yer alan alt problemlere yanıt aranmıştır:

Aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim ve sorgulama becerilerine ilişkin görüşleri ne düzeydedir?
2. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim ve sorgulama becerileri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim ve sorgulama becerileri ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim ve sorgulama becerileri ile mezun olunan okul türü değişkeni arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma; Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan ilişki tarama türünde bir çalışmadır. İlişkisel

tarama modeli, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2013).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir devlet üniversitesinin Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında öğrenim gören Türkçe öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenmiş olan 238 öğrenciden oluşmaktadır.

Örneklem grubunun demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Özellikler	F	%
Cinsiyet	Kız	184	77.3
	Erkek	54	22.7
Toplam		238	100.0
Sınıf	1. Sınıf	31	13.0
	2. Sınıf	92	38.7
	3. Sınıf	70	29.4
	4. Sınıf	45	18.9
Toplam		238	100.0
Mezun Olunan Lise Türü	Düz Lise	34	14.3
	Anadolu Lisesi	98	41.2
	İmam Hatip Lisesi	33	13.9
	Meslek Lisesi	35	14.7
	Anadolu Öğretmen Lisesi	38	16.0
Toplam		238	100.0

Tablo 1'de örneklem grubunda yer alan 238 öğrencinin cinsiyet değişkenine göre dağılımı incelendiğinde, 184'ünün (%77.3) kız, 54'ünün (%22.7) erkek olduğu; sınıf değişkenine göre dağılımı incelendiğinde 31'inin 1. sınıfta (%13.0), 92'sinin 2. sınıfta (%38.7), 70'inin 3. sınıfta (%29.4) ve 45'inin 4. sınıfta (%18.9) öğrenim görmekte olduğu; mezun olunan okul türü değişkenine göre dağılımı incelendiğinde ise 34'ünün (%14.3) düz lise, 98'inin (%41.2) Anadolu Lisesi, 33'ünün (%13.9) İmam Hatip Lisesi, 35'inin (%14.7) meslek lisesi ve 38'inin (%16) Anadolu Öğretmen Lisesi mezunu olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında 2 farklı veri toplama aracı kullanılmıştır.

1. Etkili İletişim Becerileri Ölçeği

Buluş, Atan ve Erten Sarıkaya (2017) tarafından geliştirilen ölçek 34 maddeden ve "Egoyu Geliştirici Dil, Etkin Dinleme, Kendini Tanıma-Kendini Açma, Empati ve Ben Dilini Kullanma" olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyuttan alınan toplam puan yükseldikçe iletişim

becerilerini kullanma düzeyi de yükselmektedir. Ölçeğin geçerlik analizleri kapsamında madde analizi, açımlayıcı faktör analizi ve ölçek içi korelasyon analizleri yapılmıştır. Ölçek, “Hiç Uygun Değil, Çok Az Uygun, Kısmen Uygun, Çoğunlukla Uygun ve Tamamen Uygun” şeklinde derecelenen 5’li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alpha iç güvenirlik katsayıları .724 ile .849 arasında değişmektedir. Bu araştırmaya yönelik ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise .881’dir.

2. Sorgulama Becerileri Ölçeği

Aldan Karademir ve Saracaloğlu (2013) tarafından geliştirilen ölçek 14 maddeden ve “Bilgi Edinme, Bilgiyi Kontrol Etme ve Özgüven” olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan ise 70’tir. Ölçek “Hiçbir zaman, Nadiren, Ara sıra, Çoğunlukla ve Her zaman” şeklinde derecelenen 5’li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek için hesaplanan Cronbach Alpha iç güvenirlik katsayısı .82’dir.. Bu araştırma için hesaplanan Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı ise .83’tür.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermesinden dolayı iki grubun karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. İki sürekli değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklı olup olmadığını tespit etmek için yapılan bağımsız örneklem t-testi analizi sonucunda elde edilen veriler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Etkili İletişim ve Sorgulama Becerileri Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Bağımsız Örneklem t-testi Analizi Sonucu

Değişken	Grup	N	$\bar{X}$	SS	sd	t	p
Etkili İletişim Becerileri	Kız	184	4.00	.45	236	-2.200	.029
	Erkek	54	3.85	.42			
Sorgulama Becerileri	Kız	184	3.92	.55	236	-2.129	.034
	Erkek	54	3.74	.59			

Tablo 2 incelendiğinde, bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre; kız öğrencilerin etkili iletişim becerileri puan ortalamaları ve sorgulama becerileri puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Etkili iletişim becerileri}} = 4.00$; $\bar{X}_{\text{Sorgulama becerileri}} = 3.92$) ile erkek öğrencilerin etkili iletişim becerileri puan ortalamaları ve

sorgulama becerileri puan ortalamaları ($\bar{X}_{\text{Etkili iletişim becerileri}} = 3.85$; $\bar{X}_{\text{Sorgulama becerileri}} = 3.74$) arasında kız öğrencilerin lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmektedir [$t_{\text{Etkili iletişim becerileri}(236)} = .2.200$, $p < .05$; $t_{\text{Sorgulama becerileri}(236)} = -2.129$, $p < .05$].

Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının sınıf değişkenine göre farklı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Betimsel istatistikler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Değişkenine Göre Etkili İletişim ve Sorgulama Becerileri Puanlarına Yönelik Betimsel İstatistik Veriler

	Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss
Etkili İletişim Becerileri	1. Sınıf	31	3.88	.39
	2. Sınıf	92	3.88	.43
	3. Sınıf	70	3.97	.43
	4. Sınıf	45	4.19	.44
	Toplam	238	3.96	.44
Sorgulama Becerileri	1. Sınıf	31	4.18	.62
	2. Sınıf	92	3.81	.61
	3. Sınıf	70	3.89	.52
	4. Sınıf	45	3.84	.44
	Toplam	238	3.88	.56

Tablo 3'te sınıf değişkenine göre Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamaları yer almaktadır. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının sınıf değişkenine göre farklı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Sınıf Değişkeni ile Etkili İletişim ve Sorgulama Becerileri Puan Ortalamaları Arasında Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Etkili İletişim Becerileri	Gruplar arası	3.100	3	1.033	5.620	.001	4>1.2.3
	Gruplar içi	43.024	234	.184			
	Toplam	46.124	237				
Sorgulama Becerileri	Gruplar arası	3.362	3	1.121	3.634	.014	1>2.4
	Gruplar içi	72.146	234	.308			
	Toplam	75.507	237				

Tablo 4 incelendiğinde, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının sınıf değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı gözlenmektedir ($F_{\text{Etkili iletişim becerileri}(3,234)} = 5.620$, $p < .05$; $F_{\text{Sorgulama becerileri}(3,234)} = 3.634$, $p < .05$). Yapılan Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi sonucunda, etkili iletişim becerileri ölçeğinde anlamlı farkın 4. sınıf öğrencileri ($\bar{X} = 4.19$) ile 1. sınıf ($\bar{X} = 3.88$), 2. sınıf ($\bar{X} = 3.88$) ve 3. sınıf öğrencileri ($\bar{X} = 3.97$) arasında 4. sınıf öğrencileri lehine olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç 4. sınıf öğrencilerinin etkili iletişim

becerilerinin 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerinden daha olumlu yönde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sorgulama becerileri ölçeğinde ise anlamlı farkın 1. sınıf öğrencileri ($\bar{X} = 4.18$) ile 2. sınıf ($\bar{X} = 3.81$) 3. ve 4. sınıf ($\bar{X} = 3.84$) öğrencileri arasında 1. sınıf öğrencileri lehine olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç 1. sınıf öğrencilerinin sorgulama becerilerinin 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinden daha olumlu yönde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının mezun olunan okul türü değişkenine göre farklı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Betimsel istatistikler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Mezun Olunan Okul Türü Değişkenine Göre Etkili İletişim ve Sorgulama Becerileri Puanlarına Yönelik Betimsel İstatistik Veriler

	Değişkenler	N	$\bar{X}$	ss
Etkili İletişim Becerileri	Düz Lise	34	4.07	.54
	Anadolu Lisesi	98	3.89	.44
	İmam Hatip Lisesi	33	3.99	.39
	Meslek Lisesi	35	3.95	.45
	Anadolu Öğretmen Lisesi	38	4.05	.36
	Toplam	238	3.96	.44
Sorgulama Becerileri	Düz Lise	34	3.99	.47
	Anadolu Lisesi	98	3.80	.59
	İmam Hatip Lisesi	33	3.84	.61
	Meslek Lisesi	35	4.02	.53
	Anadolu Öğretmen Lisesi	38	3.90	.55
	Toplam	238	3.88	.56

Tablo 5’te mezun olunan okul türü değişkenine göre Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamaları yer almaktadır. Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının mezun olunan okul türü değişkenine göre farklı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Mezun Olunan Okul Türü Değişkeni ile Etkili İletişim ve Sorgulama Becerileri Puan Ortalamaları Arasında Farklılık Olup Olmadığına İlişkin Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Etkili İletişim Becerileri	Gruplar arası	1.210	4	.302		
	Gruplar içi	44.915	233	.193	1.569	.183
	Toplam	46.124	237			
Sorgulama Becerileri	Gruplar arası	1.766	4	.441		
	Gruplar içi	73.741	233	.316	1.395	.237
	Toplam	75.507	237			

Tablo 6 incelendiğinde, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri puan ortalamalarının mezun olunan okul türü değişkenine göre anlamlı olarak

farklılaşmadığı gözlenmektedir ($F_{\text{Etkili iletişim becerileri}(3,233)} = 1.569$, $p < .05$; $F_{\text{Sorgulama becerileri}(3,234)} = 1.395$, $p < .05$).

Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısına ilişkin veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Etkili İletişim Becerileri ile Sorgulama Becerileri Arasındaki İlişki

	Etkili İletişim Becerileri	Sorgulama Becerileri
Etkili İletişim Becerileri	Pearson Korelasyon p	.328** .000
Sorgulama Becerileri	Pearson Korelasyon p	.328** .000

Tablo 7 incelendiğinde, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu [$r = .328$, $n = 238$, $p < .01$] anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Etkili iletişim becerileri; yaşamın her alanında, tüm meslek gruplarında, yaş, cinsiyet, eğitim durumu vb. özellikleri fark etmeksizin insan ilişkilerinin şekillenmesinde, çok farklı anlamlar içeren mesajların çözümlenmesinde kullanılan dolayısıyla etkili, sağlıklı ve kalıcı ilişkilerin kurulmasına önemli katkılar sunan becerilerdir. Sorgulama becerileri ise; araştıran, sorgulayan, sorun çözen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, sorumluluk sahibi, iş birliğine açık bireylerin yetişmesinde kazandırılması hedeflenen becerilerdir. Özellikle yapısalcı yaklaşımın giderek önem kazanmasıyla birlikte insanlarla daha fazla iç içe olunan meslek gruplarına mensup öğretmen, doktor, hemşire, polis, avukat, psikolog gibi çok farklı alanlarda çalışan bireylerin etkili iletişim ve sorgulama becerilerine daha fazla hâkim olmaları ve bu beceri düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir. Buradan hareketle, özellikle eğitim alanında çalışan veya çalışacak olan bireylerin bu becerileri kullanmaya yönelik algı düzeylerinin ne olduğunu belirlemesi, geleceğe yönelik hedeflerin daha gerçekçi planlanması ve eğitimin amaçlarının şekillenmesi noktasında dikkate alınacağından bu tür çalışmalar önem kazanmaktadır.

Bu bölümde, Türkçe öğretmeni adaylarına uygulanan Etkili İletişim Becerileri Ölçeği ile Sorgulama Becerileri Ölçeği’nden hareketle bu beceriler arasında bir ilişkinin var olup olmadığına ve bu becerilerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve mezun olunan okul türü değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin elde edilen bulgulara dayalı olarak tartışma ve sonuçlara yer verilmiştir.

Araştırmanın temel problemi olan beceriler arası ilişkiye ve birinci alt problem olan bu becerilerle ilgili görüşlerinin ne olduğu yönelik bulgulara bakıldığında, Türkçe öğretmeni adaylarının

etkili iletişim becerileri ile sorgulama becerileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir [$r=.328$, $n=238$, $p<.01$]. Ayrıca her iki beceriye yönelik görüşleri ortalamanın üzerindedir. Bu sonuç, öğretmen adayları açısından olumlu değerlendirilebileceği gibi iletişim becerileri yüksek olan bireylerin sorgulama becerilerinin de yüksek olduğu ve iletişimi güçlü olan bireylerin araştıran, sorgulayan, yaratıcı tutumlara yatkın olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, örneklem grubuna ait öğretmen adaylarının iletişim ve sorgulama becerilerinin pozitif ilişkili olması, öğretmen adaylarının bu tutum ve davranışlarını meslek yaşamlarına yansıtacaklarının da bir göstergesi olabilir. Alanyazın incelendiğinde, öğretmen veya öğretmen adaylarının iletişim ve sorgulama becerilerine ilişkin yapılan diğer çalışma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Arslantaş, 1998; Çetinkanat, 1996; Güven ve Akyüz, 2001; Saracaloğlu, vd., 2001; Bozkurt Bulut, 2004; Pehlivan, 2005; Demirgüneş, 2006; Yelok ve Sallabaş, 2009; Saracaloğlu vd., 2009; Maden, 2010; Çetinkaya, 2011; Tanışlı, 2013; Abalı Öztürk vd., 2017; Buluş vd., 2017; Yavuz vd., 2018). Örneğin, Tepeköylü vd., (2009), “Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) Öğrencilerinin İletişim Becerisi Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında öğrencilerin iletişim becerisi algılarına yönelik puan ortalamalarının (4.19 ± 0.37) oldukça yüksek olduğunu; Ocak ve Erşen (2015) de öğretmen adaylarına yönelik çalışmalarından elde edilen sonuçlara göre öğretmen adaylarının iletişim becerileri algılarının ($x =103.59$) yüksek düzeyde olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca, Yılmaz ve Karamustafaoğlu (2015), Aldan Karademir ve Saracaloğlu (2017), Elmalı ve Yıldız (2017), Yavuz vd., (2018) tarafından farklı ana bilim dallarında öğrenim gören öğretmen adayları ile yapılan araştırma bulguları da öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin genel olarak ortalamanın üzerinde olduğunu göstermekte ve bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Bu sonuç öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin genel olarak yüksek olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Benzer şekilde, Günay’ın (2003), Balım, İnel ve Evrekli’nin (2008) öğretmenlerle yapmış oldukları çalışmalarda, öğretmenlerin iletişim ve sorgulama becerilerine ilişkin algılarının olumlu-yüksek olduğu görülmekle beraber, öğretmenlerin iletişim becerilerini ve sorgulamaya dayalı öğrenme stratejisini etkili bir şekilde uyguladıklarında, öğrencilerin iletişim ve sorgulama becerileri ile akademik başarılarının artabileceği de düşünülmektedir.

Araştırmanın alt problemlerinden ikincisi olan cinsiyete göre farklılaşma olup olmadığına yönelik bulgulara bakıldığında; hem etkili iletişim becerileri açısından hem de sorgulama becerileri açısından kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucu çıkmıştır. Bu sonuç, bayan öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre iletişime daha açık ve daha sorgulayıcı oldukları şeklinde yorumlanabilir. İlgili alanyazında cinsiyet açısından kızlar lehine farklılaşmanın olduğuna ilişkin buna paralel sonuçlar olduğu gibi örtüşmeyen sonuçların çıktığı da görülmektedir (Bulut, 2004; Pehlivan, 2005; Dilekmen, Başçı ve Bektaş, 2008; Çiftçi ve Taşkaya, 2010; İnaltekin ve Akçay, 2012; Yılmaz ve Karamustafaoğlu, 2015; Şahin, Ç. vd., 2017).

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan sınıf değişkenine göre beceriler arasında farklılığın olup olmadığı durumuna bakıldığında anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir. Bulgulara bakıldığında, Türkçe öğretmeni adaylarının etkili iletişim becerilerinin 4. sınıf öğrencileri lehine daha olumlu olduğu sonucu çıkmaktadır. Gülbahçe (2010) ile Ocak ve Erşen'in (2015) yaptıkları çalışmalar bu sonucu desteklerken Çetinkaya (2011) ile Bingöl ve Demir'in (2011) benzer çalışmalarında ise tam tersi sonuçlar elde edilmiştir. Sorgulama becerilerinde ise 1. sınıf öğrencilerinin 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilere göre daha olumlu düzeyde oldukları görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle öğretmen adaylarının ilk yıllarında daha çok merak ederken veya soru sormaya daha açıkken sınıfları ilerledikçe bu özelliklerinde gerileme olduğu düşünülebilir. Bunun yanı sıra, öğretmen adaylarının sınıfları ilerledikçe ve meslek sahibi olmaya yaklaştıklarında etkili iletişim kurmaya ve iş birliğine daha açık, öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu da söylenebilir. Alanyazın incelendiğinde bu değişken açısından elde edilen sonuçlara benzer sonuçlara rastlanmakla beraber her iki beceri için sınıf değişkeni açısından bir farklılık olmadığına dair çalışmalara da rastlanmaktadır (Yılmaz vd., 2009; Yılmaz, Z. ve Karamustafaoğlu, S, 2015; Elmalı ve Yıldız, 2017; Şahin vd., 2017)

Araştırmanın son alt problemi olan mezun olunan okul türüne göre farklılaşmaya bakıldığında ise herhangi bir fark olduğuna dair bir bulguya rastlanmamıştır. Dolayısıyla öğretmen adaylarının etkili iletişim becerileri ve sorgulama becerileri üzerinde mezun olunan okul türünün herhangi bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Bu sonuç da lisans eğitimi ile öncesinde mezun olunan okul türü özelliklerinin birbirinden farklı olduğu; lisans öğrenimine başlayan öğrencilerin çeşitli tutum, davranış ve becerilerinde mezun olunan okul türünün etkili olmadığı şeklinde yorumlanabilir. İlgili alanyazında Tutuk, Al ve Doğan (2002) ile Çevik'in (2011) yaptıkları çalışmalarda da öğretmen adaylarının mezun olunan okul türüne göre iletişim becerileri algılarında anlamlı bir fark bulunmazken; Acar'ın (2009) yaptığı çalışmada Anadolu Lisesi mezunu öğretmen adaylarının iletişim becerileri, diğer liselerden mezun olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

ÖNERİLER

Araştırma bulgularından hareketle elde edilen sonuçlara dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu araştırma, öğretmen adaylarının etkili iletişim beceri düzeyleri ile sorgulama beceri düzeylerini ölçmek ve aralarındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Türkçe öğretmeni adaylarına yönelik yapılmıştır. Dolayısıyla hem iletişim becerileri hem de sorgulama becerileri tek başına farklı disiplinlerle de ilişkilendirilerek diğer alanlardaki öğretmen adaylarına ve öğretmenlere uygulanabilir.
- Nicel ve nitel türde planlanacak çalışmalar ile farklı il, üniversite ve bölümlerdeki öğrenci veya öğretmen adaylarının ve her branş ve seviyeye hitap eden öğretmenlerin etkili iletişim ve sorgulama becerileri değerlendirilebilir. Buna ilişkin farklı

değişkenlerle farklı ölçme araçları geliştirilebilir. Farklı meslek gruplarına uygulanarak, tutum, etki vb. yönleri veya ilişki düzeyleri tespit edilebilir.

- Bu çalışmalar, öğrencilerin iletişim ve sorgulama güçlüklerini değerlendirmeye ve sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik bakış açıları kazandırabilir.
- Öğretmenlerin sahip oldukları mesleki yeterliklerinin şekillenmesinde önemli oranda etkili olan lisans eğitimleri boyunca geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarına yönelik bu tür çalışmaların yapılması, eğitim öğretimde hedeflenen kazanımların elde edilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir. Bu bakımdan, çok yönlü, ampirik çalışmaların nitelik ve nicelik açısından artması için gayret edilmelidir.
- Öğretmen yetiştiren kurumlarda, kalitenin artması; araştıran, sorgulayan, tartışan, problem kuran ve çözüm bulan bireylerin yetişmesi için gerekli araştırma yöntem ve teknikleri kullanılmalı, buna uygun program, etkinlik ve materyaller geliştirilmelidir.
- Bu konularda, ebeveyn farkındalıklarını artırmak için çalışmalar yapılabilir; iletişim ve sorgulama becerilerinin en iyi hangi dönemde kazandırılacağına yönelik çalışmalar yapılarak, ilgi ve motivasyonun üst düzeye çıkarılması için teknolojinin imkânlarından da yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Abalı Öztürk, Y., Bilgen, Z. & Bilgen, S. (2017). Sorgulama becerileri ile kendi kendine öğrenme becerileri arasındaki ilişki: temel eğitim öğretmen adaylarına yönelik bir araştırma. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 179-214.
- Acar, V. (2009). *Öğretmen adaylarının iletişim becerileri*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aldan-Karademir, Ç. & Saracaloğlu, A. S. (2013). Sorgulama Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 56-65.
- Aldan Karademir, Ç. & Saracaloğlu, A. S. (2017). Öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz yeterlik düzeyine etkisi. *Turkish Studies*, 12(33), 261-290.
- Alper, D. (2007). *Psikolojik danışmanlar ve sınıf öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri-iletişim ve empati becerilerinin karşılaştırılması*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arcan, K. (2005). *İlköğretim okullarında sınıf içi iletişimde rol oynayan öğretmen davranışları*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arslantaş, Y. (1998). *Sınıf yönetiminde öğretmen iletişim becerilerine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balcı, S. (1996). *Danışma becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeyine etkisi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Balım, A. G., İnel, D. & Evrekli, E. (2008). Fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve sorgulayıcı öğrenme becerileri algısına etkisi. *İlköğretim Online*, 7(1), 188-202.

- Baltaş, A. & Baltas, Z. (2002). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayram, H. (1992). *Eğitim yüksekokullarında öğretim elemanı öğrenci iletişimi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bingöl, G. & Demir, A. (2011). Amasya Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri. *Göztepe Tıp Dergisi*, 26(4):152-159.
- Bozkurt Bulut, N. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 443-452.
- Buluş, M., Atan, A. & Erten Sarıkaya, H. (2017). Etkili iletişim becerileri: bir kavramsal çerçeve önerisi ve ölçek geliştirme çalışması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(10), 1-16.
- Bulut, B. N. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4): 443-452.
- Celep H., A. & Karamustafaoğlu, S. (2016). Fen bilgisi öğretmen adaylarının araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme algılarının incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 233-247.
- Cotton, K. (1989). *Classroom questioning*. Portland: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmak, M. (2001). Etkili öğretimin gerçekleşmesinde öğretmenin rolü. *Çağdaş Eğitim*, 26(274), 22-26.
- Çetinkanat, C. (1996). İnsan ilişkilerinde iletişim. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 223.
- Çetinkaya, Z. (2011). Türkçe öğretmen adaylarının iletişim becerilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 567-576.
- Çevik, D. B. (2011). Müzik öğretmeni adaylarının iletişim becerileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 1-13.
- Çiftçi, S., & Taşkaya, S. M. (2010). Sınıf öğretmenliği adaylarının öz yeterlik ve iletişim becerileri arasındaki ilişki. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3).
- Çilenti, K. (1988). *Eğitim teknolojisi ve öğretimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Çulha, M. & Dereli, A. A. (1987). Atılganlık eğitimi programı. *Psikoloji Dergisi*, 6(21), 124-127.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. & Yağcı, E. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirgüneş, S. (2006). Niğde üniversitesi eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının yazılı anlatım düzleminde Türkçeyi kullanma becerileri üzerine bir araştırma. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi*, Ankara, 14-16 Nisan 2006.
- Dilekmen, M., Başcı, Z. & Bektaş, F. (2008). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin iletişim becerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 223-231.
- Dökmen, Ü. (1997). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Elmalı, Ş. & Yıldız, E. (2017). Fen bilgisi öğretmen adaylarının sorgulama becerileri, epistemolojik inançları ve öğrenme stilleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 92-108.

- Erdoğan, Ö. (1990). *Öğretim üyeliğinin öğretme-öğrenme süreçleri açısından değerlendirilmesi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergin, A. & Birol, C. (2000). *Eğitimde iletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergün, M. (2001). *Üniversitelerde öğretim etkinliğinin geliştirilmesi, eğitimde yansımalar. 2000 yılında Türk Millî Eğitim Örgütü ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu*, Ankara, 11-13 Ocak 2000.
- Gençtürk, H. A. & Türkmen, L. (2007). İlköğretim 4. sınıf fen bilgisi dersinde sorgulama yöntemi ve etkinliği üzerine bir çalışma. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 277-292.
- Gökkyer, N. & Özer, F. (2014). Aday öğretmenlerin sınıf yönetimi yeterliliklerine ilişkin algıları. *Turkish Studies*. 9(2), 691-712.
- Güçlü, N. (1998). Sınıfta etkili öğrenci-öğretmen iletişiminin kurulması. *G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 61-64.
- Gülbağçe, Ö. (2010). K. K. Eğitim Fakültesi öğrencilerinin iletişim becerilerinin incelenmesi. *Atatürk Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 12-22.
- Günay, K. (2003). *Sınıf yönetiminde öğretmenlerin iletişim becerilerinin değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *TÜBAR*. 17(32) 128-146.
- Gürkan, T. (2005). *Öğretmen nitelikleri, görev ve sorumlulukları. Okul öncesi eğitimde güncel konular*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Güven, İ. (2001). Değişen çağda öğretmenin değişen rolleri, eğitimde yansımalar. *2000 yılında Türk Millî Eğitim Örgütü ve Yönetimi Ulusal Sempozyumu*, Ankara, 11-13 Ocak 2000.
- Güven, A. & Akyüz, M. Y. (2001). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerilerine ilişkin görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 13-22.
- İnaltekin, T. & Akçay, H. (2012). *Fen ve teknoloji öğretmenliği adaylarının sorgulamaya dayalı fen öğretimi öz yeterliliklerinin incelenmesi*. 10. Ulusal Fen ve Matematik Kongresi, Niğde Üniversitesi, Niğde, 27-30 Haziran 2012.
- İnel Ekici, D. (2017). Ortaokul öğrencilerinin bilimsel sorgulama becerileri algılarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 497-516.
- Karagöz, Y. & Kösterelioğlu, İ. (2008). İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeği'nin faktör analizi metodu ile geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-98.
- Karamustafaoğlu, S. & Havuz, A. C. (2016). Inquiry based learning and its effectiveness. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 3(1), 40-54.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Keçeci, A. & Taşocak, G. (2009). Öğretim elemanlarının iletişim becerileri: bir sağlık yüksekokulu örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 131-136.
- Kesicioğlu, O. S. & Güven, G. (2014). Okul öncesi öğretmen adaylarının öz yeterlik düzeyleri ile problem çözme, empati ve iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(5), 1371-1383.

- Korkut, F. (2005). Yetişkinlere yönelik iletişim becerileri eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 143-149.
- Maden, S. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının sözlü iletişim becerileri üzerine bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, 14(44), 145-154.
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve ortaokul tüm sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mert, O. (2002). Türkçe eğitimi ve öğretimi üzerine bir bibliyografya denemesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 19, 349-381.
- Moyer, P. S. & Milewicz, E. (2002). Learning to question: Categories of questioning used by preservice teachers during diagnostic mathematics interviews. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 5, 293-315.
- Pehlivan, K. (2005). Öğretmen adaylarının iletişim becerisi algıları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 4(2), 17-23.
- Ocak, G. & Erşen, Z. B. (2015). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 1-19.
- Özer, A. K. (1995). *İletişimsizlik becerisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özsoy, O. (2003). *Etkin öğretmen etkin öğrenci etkin eğitim*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Saracaloğlu, A. S., Silkü, A. & Özkütük, N. (2001). Öğretmen adaylarının iletişim becerileri. *X. Eğitim Bilimleri Kongresi*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 7-8 Haziran 2001.
- Saracaloğlu, A. S., Yenice, N. & Karasakaloğlu, N. (2009). Öğretmen adaylarının iletişim ve problem çözme becerileri ile okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişki. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 187-206.
- Şahin, Ç., Arcagök, S., Boran, G., Mertol, H., Çetin, Ş. & Özet, M. B. (2017). Sınıf öğretmeni adaylarının sorgulama becerilerinin incelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 17-28.
- Şahin, F. Y. (1998). Grupla iletişim becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin iletişim beceri düzeylerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 22(110), 12-19.
- Tanışlı, D. (2013). İlköğretim matematik öğretmeni adaylarının pedagojik alan bilgisi bağlamında sorgulama becerileri ve öğrenci bilgileri. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 80-95.
- Tepeköylü, Ö., Soytürk, M. & Çamlıyer, H. (2009). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (BESYO) öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Sportre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(3) 115-124.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk Hoy, A. & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68, 202-228.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K. ve Erdönmez C. (2003). *Genel ve teknik iletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tutuk, A., Al, D. & Doğan S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 36-41.
- Ün Açıkgöz, K. (2014). *Aktif öğrenme*. İstanbul: Biliş Yayıncılık.

- Yavuz, G., Arslan, Ç. & Batdal Karaduman, G. (2018). Matematik öğretmen adaylarının sorgulama becerileri ile matematik öğretmeye yönelik kaygıları arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 13(11), 1461-1471.
- Yavuzer, H. (2001). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yelok, V. S. ve M. Eyyüp S. (2009). Öğretmen adaylarının sözlü anlatım dersine ve sözlü anlatıma yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 581-606.
- Yıldırım, B. (2001). İlköğretimde denetimin etkililiği için yeni bir iletişim modeli önerisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 213-224.
- Yılmaz, M., Üstün, A. & Odacı, H. (2009). Okul öncesi öğretmen adaylarının iletişim becerileri düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Giresun Üniversitesi Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 8-19.
- Yılmaz, N. (2011). *Okul öncesi öğretmenlerinin iletişim becerileri, problem çözme becerileri ve empatik eğilim düzeyleri*. Muęla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, Z. & Karamustafaoğlu, S. (2015). Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 347-363.